

Mantojuma kārtošana

Katru gadu zvērināti notāri Latvijā uzsāk vidēji 12 000 mantojumu lietu. Ir trīs veidi, kā mantot un atstāt mantojumu: ļaut, lai manta tiek sadalīta saskaņā ar likumu; atstāt testamentu; noslēgt mantojuma līgumu. Par to, kā jārikojas cilvēkam, kurš kļuvis par mantinieku pēc tuvinieka nāves, stāsta Latvijas zvērināta notāre Iluta Sauliete.

“Jebkurā gadījumā pēc cilvēka nāves viņa tuvākajiem ģimenes locekļiem – mantiniekiem – ir ļoti būtiski izdarīt pirmo soli, proti, aiziet uz zvērināta notāra biroju,” saka I. Sauliete. Latvijas valsts ir izvēlējusies pieteikšanās sistēmu, un Latvijas zvērinātie notāri nemeklē mirušā cilvēka potenciālos mantiniekus, tāpēc mantiniekiem pašiem pie zvērināta notāra ir rakstiski jāizsaka vēlme mantot. Tas nozīmē, ka mantinieks ir tas, kurš ierodas pie zvērināta notāra, un tikai pēc viņa rakstiska noteiktā kārtībā apliecināta iesnieguma saņemšanas zvērināts notārs ir tiesīgs uzsākt mantojuma lietu.

“Mantošanas process ir pašu mantinieku ziņā. Turklāt valstiski nav noteikts, ka cilvēkam obligāti jākārto mantojuma lieta pie notāra, jo, lai paņemtu aizgājēja krūzīšu kolekciju, segu vai paklāju, notārs nav jāiesaista. Tuvinieks pats var nolemt, ka ir šo lietu mantinieks. Taču var pienākt brīdis, kad viņam mantinieka statusu

vajag pierādīt citām personām. Notārs ir kā valsts, pie kura vēroties, mēs prasām, lai valsts oficiāli ar dokumentu apstiprina, ka mēs esam likumīgie mantinieki. Valsts šādu dokumentu prasa, kad nepieciešams reģistrēt kādas tiesības vai lietas, piemēram, īpašumu, traktorū vai ieroci,” saka notāre, piebilstot, ka cilvēks var arī atraidīt mantojumu gadījumos, ja līdz ar mantojumu jāpārņem arī aizgājēja parāds vai kredītsaistības. “Taču jāsaprot, ka, vienreiz atsakoties no mantojuma, uz to vairs nekad nevarēs pretendēt, un otrādi, pieņemot mantojumu, no tā vairs nevarēs atteikties,” piekoda notāre.

Mantošanas iesniegumu mantinieks iesniedz zvērinātam notāram, kurš praktizē tajā apgabaltiesas darbības teritorijā, kur bija mantojuma atstājēja pēdējā deklarētā dzīvesvieta, bet, ja tā nav zināma, pēc mantojamās mantas vai tās galvenās daļas atrašanās vietas.

Pirms lietas uzsākšanas zvērināts notārs pārliecinās Mantojumu reģistrā, vai to jau nav uzsācis kāds cits zvērināts notārs, piemēram, ja cits kandidāts uz mantojumu jau ir iesniedzis iesniegumu. “Kad uzsāka mantojuma lieta, zvērināts notārs pārliecinās Publisko testamentu reģistrā, vai tajā ir reģistrēts mantojuma atstājēja pēdējās gribas rīkojuma akts jeb testaments (vai mantojuma līgums). Šo reģistru uztur Latvijas Zvērinātu notāru padome,” saka I. Sauliete un paskaidro, ka tā iespējams izbēgt no situācijas, ka vienu mantojuma lietu viens otram aiz muguras kārto vairākas personas.”

Pēc mantojuma lietas uzsākša-

nas, ja nepieciešams, oficiālajā laikrakstā “Latvijas Vēstnesis” tiek izsludināta mantojuma atklāšanās. Sludinājumā zvērināts notārs uzaicina pieteikties tos, kuriem kā mantiniekiem, kreditoriem vai kā citādi ir tiesības uz mantojumu. Uzaicinājuma termiņu zvērināts notārs nosaka pēc saviem ieskatiem, taču tas nedrīkst būt īsāks par trim mēnešiem no uzaicinājuma publicēšanas dienas. Ja mantinieku loks ir skaidrs, zvērināts notārs parasti nosaka trīs mēnešu pieteikšanās termiņu (termiņu ir svarīgi ievērot ikvienam, kuram ir tiesības mantot, kā arī kreditoriem) un operatīvi pabeidz uzsākt lietu. Ja lieta ir komplikēta un radniecība attāla, būs nepieciešams ilgāks laiks īpašuma un radniecības dokumentu sagādāšanai un lietas izskatīšanai. I. Sauliete min, ka vidējais mantojuma lietas izskatīšanas ilgums Latvijā ir trīsarpus mēneši līdz

Lai neizaicinātu likteni un operatīvi sakārtotu jautājumus par mantotā īpašuma tālāko pārvaldīšanu, kā arī nepakļautu sevi dažādiem riskiem un sarežģījumiem, mantošanas iesniegumu ieteicams iesniegt ne vēlāk kā divus mēnešus pēc tuvinieka nāves.

Mantiniekam, ejot pie zvērināta notāra, līdzī jāņem:

- sava pase vai personas apliecība,
- mantojuma atstājēja miršanas apliecība,
- radniecību pierādošie dokumenti (dzimšanas apliecības, laulības apliecības),
- mantojamās mantas saraksts un novērtējums, ja mantots tiek arī kas cits bez nekustamā īpašuma,
- jāsniedz ziņas arī par visiem zināmajiem mantiniekiem; ja vajadzīgie dokumenti nav pieejami, to sagādāšanu iespējams uzticēt zvērinātam notāram, viņa rīcībā ir ne tikai vajadzīgās zināšanas, bet pieejami arī valsts reģistri.

pat gadam, tas atkarīgs no lietas sarežģītības pakāpes.

Lai neizaicinātu likteni un operatīvi sakārtotu jautājumus par mantotā īpašuma tālāko pārvaldīšanu, kā arī nepakļautu sevi dažādiem riskiem un sarežģījumiem, mantošanas iesniegumu ieteicams iesniegt ne vēlāk kā divus mēnešus pēc tuvinieka nāves, taču var būt arī tā, ka cilvēks mantojuma lietu uzsāk vairākus gadus pēc tuvinieka nāves.

Vēršoties Latvijas Zvērinātu notāru padomē, ikvienam ir iespēja pārbaudīt, vai konkrētas viņšaulē aizgājušās personas mantojuma lieta pie kāda no Latvijas notāriem jau ir uzsāka. Jāzina aizgājušā vārds, uzvārds un personas kods (vai vismaz dzimšanas datums). Tāpat var saņemt arī ziņas par to, vai Publisko testamentu reģistrā ir reģistrēts aizgājušā atstāts testaments. Tas gan ir maksas pakalpojums.

Kā jebkuru dokumentu arī testamentu var apstrīdēt. Praksē bijuši gadījumi, ka testaments ir reģistrēts Publisko testamentu reģistrā, taču mājās atrasts ar roku

rakstīts testaments, kas pēc datuma ir jaunāks: “Tad jāvadās pēc pēdējā testamenta, taču ir gadījumi, kad kāds no iesaistītiem tuviniekiem apstrīd ar roku rakstīto testamentu, turot aizdomās, ka tas varētu būt viltots. Tad iespējams veikt eksperimentu un secināt, testaments ir īsts vai ne. Otrā lieta, ko cilvēki saprot ar vārdiem “testamenta apstrīdēšana”, ir, viņuprāt, neatbilstoša mantas sadale, proti, no trim bērniem visu manto viens vai arī īpašumu manto laulātais, kas nav bērnu vecāks. Tie, kuri testamentā nav minēti, tik un tā skaitās neatņemamās daļas tiesīgie. Taču, pirmkārt, neatņemamā daļa nekad nav manta. Tā ir naudiska kompensācija (puse no vērtības, kādu viņš mantotu pēc likuma, ja nav testamentā), kuru tuvinieks var pieprasīt, bet arī – tikai tad, ja viņam nekas nav ticis ne tikai pēc mantojuma atstājēja nāves, bet arī dzīves laikā.”

Kurš gan iedomājas, ka ģimēni, kura sanāk pie kopīgi klāta galda, liksmo un priecējas par mazbērniem, var piemeklēt grūtības vai nelaime. Taču ir vairākas lietas, ko vērts izlemt un pārrunāt, lai nodrošinātos pret liekām nesaskaņām un pārpratumiem juridiskās drošības jautājumos brīdī, kad smieklus un jaukas čalas nomaina negaidītas rūpes, asaras un sadrūmis vaigs. Nekas nav postošāks kā neganta “lācādas dalīšana” tuvinieku starpā.

Nākotnes pilnvarojums nebaltaī dienai

Katrā ģimēnē noteikti būtu vērts izskatīt nepieciešamību pēc nākotnes pilnvarojuma. Tas paredz, ka pilnvarnieks būs tiesīgs pārstāvēt pilnvardevēju situācijā, kad viņš veselības vai citu iemeslu dēļ būs zaudējis spēju saprast un vadīt savu rīcību. “Piemēram, kāds no vecākiem pēkšņi var smagi saslimt un nespēt vairs parūpēties par saviem darījumiem un pieņemt lēmumus, t.sk. attiecībā uz saviem finanšu līdzekļiem bankā. Šādās situācijās kādam citam no ģimēnes – laulātajam vai pilngadīgam bērnam – iespēja rīkoties, piemēram, ar bankas kontiem var būt kritiski svarīga, ja finanšu līdzekļi nepieciešami, piemēram, ārstēšanās izdevumu segšanai vai bērnu uzturēšanai. Turklāt, ja psihiska rakstura traucējums vecam cilvēkam varam noteikt, jo tie rodas pakāpeniski, tad insulta gadījumā nepieciešamība pēc nākotnes pilnvarojuma var

būt tūlītēja un pēkšņa,” stāsta I. Sauliete.

Iespējams taču apzināti par tuvinieku stāstīt kā rīcības vai spriest nespējīgu, lai savtīgu mērķu vadīts tiktu pie naudas. I. Sauliete saka, tā ir niecīga varbūtība: “Šī pilnvara tiek “iedarbināta” tikai tad, kad tuviniekam ir medicīniska izziņa ar apstiprinātu diagnozi vai tiesas lēmums par to, ka cilvēks ir bezvēsts prombūtnē. Turklāt šis pilnvarojuma veids pie mums vēl nav tik populārs kā Vācijā. Tur cilvēki, kuri ir lielu kompāniju īpašnieki, bet saviem tuviniekiem neuzticas, izmanto šo iespēju, lai sliktākajā gadījumā neparalizētu uzņēmuma turpmāko darbību. Taču esmu novērojusi, ka arvien vairāk cilvēku Latvijā runā par to, ka viņiem nav, kam uzticēties, tāpat arī pie mums daudz kas lēnām mainās.”

Pilnvara ilgstošas prombūtnes gadījumam

Vai katrā ģimēnē ir kāds, kurš devies darba gaitās uz citu valsti, un viņiem ir svarīgi, ka kāds var rīkoties viņu interesēs, piemē-

ram, risināt ar īpašuma apsaimniekošanu saistītus jautājumus vai pastā saņemt korespondenci. Tam nepieciešama pilnvara.

Tagad šādas pilnvaras izdošanai šķērslis nav arī fakts, ka ārvalstīs dzīvojošā persona uz Latviju atbrauc vien retu reizi un arī tad – svētkos, kad lielākā daļa institūciju slēgtas. Tagad Latvijas zvērinātu notāru klientu portālā konsultācija pie notāra var notikt videorežīmā un notariālās darbības var veikt attālināti. Līdz ar to cilvēkiem, kuri patlaban atrodas ilgstošā prombūtnē ārvalstīs, nav obligāti jāmēro ceļš uz Latviju, lai pilnvarotu kādu ģimēnes locekli vai citu tuvinieku, vai uzticamu draugu pārstāvēt viņa intereses, kad tas nepieciešams.

“Patlaban mana kliente ir kundze Itālijā, kura attālināti vēlas noformēt pilnvaru. Varu teikt, ka lēnām, taču procesi tiek digitalizēti. Pašlaik Latvijā notāru praksē bijuši 28 attālinātie pilnvaras kārtošanas gadījumi. Viens gan jāņem vērā – pirms sākt attālinātās darbības, klientam ir jānokārto Latvijas Republikas elektroniskais paraksts, jo bez tā šo sistēmu nevar izmantot, tas nav skaips. Tas ir stingrs, specifisks kanāls, kurā cilvēks identificējas ar ID karti,” skaidro I. Sauliete.

Lietas, ko vērts izlemt un pārrunāt katrā ģimēnē

Bērniem ir jāuztur vecāki

“Bieži runājam par bērnu tiesībām, taču reti kad pieminam, ka visiem bērniem ir pienākums uzturēt savus vecākus un vajadzības gadījumā arī vecvecākus atkarībā no viņu spējām un mantas stāvokļa. Šādu pienākumu uzliek Civillikums,” saka notāre un piebilst: “Taču bērni ar vecākiem var noslēgt dažādus tiesiskus darījumus, t.sk. arī uztura līgumu.”

Iespējams, ģimene ir vienojusies, ka dzimtas īpašumam pēc vecāku nāves noteikti jāpaliek viena konkrēta bērna īpašumā un par to viņš uzņemas rūpes par senčiem kā pateicību. Tādā gadījumā uztura līgums varētu būt piemērots risinājums, jo atšķirībā no dāvinājuma līguma, kur neatņemamās daļas tiesīgie pret apdāvināto var vērst savus prasījumu-

mus, uztura līguma gadījumā šāda iespēja nepastāv. Taču tas nozīmē arī to, ka cilvēkam, kurš iecerējis atdot savu īpašumu apmaiņā pret uzturu, noslēdzot ar vienu no bērniem uztura līgumu, nopietni jāizvērtē savas attiecības ar pārējiem bērniem, ja tādi ir. Gadījumā, ja kas mainītos vēl mēs un attiecīgā mantojuma tiesības uz īpašumu viņiem uztura līguma gadījumā būs liegtas.”

Katrā ziņā uztura līgums ir vienošanās, kurā īpaši svarīgi fiksēt visus iespējamos aspektus un abu pušu gribu. Tāpēc izvēle sastādīt šādu līgumu pašu spēkiem bez profesionālas juridiskas konsultācijas, noslēdzot vienošanos mājas kārtībā, var kļūt par lielu kļūdu. Zvērināts notārs, gatavojot šādu līgumu, vispirms noskaidros gan uztura ņēmēja, gan uztura devēja gribu un vajadzības, kā arī, visiem klāt esot, izskaidros abu pušu tiesības, iespējas un pienākumus.

Lappusi sagatavoja **MONIKA SPROĢE** sadarbībā ar zvērinātu notāri **ILUTU SAULIETI**, Cēsīs

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansīalu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā “Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma” atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās attīstības aģentūra